

הואיל משה

פרשת עקב
שנת תש"פ

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה ושא"ס

**ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון
אבתך וגו': ואיתא במדרש (מובא בספר משען המים ובספר כתב סופר),
מכאן שהנשים מדליקות נר של שבת ע"כ והוא פלאי.**

והנבס"ד, עפ"מש"כ בספר תכלת מרדכי מהדרות (בפרשתן) לבאר דברי המדרש, דאיתא במסכת יומא (דף ע"ד:), המאכילך מן במדבר למען ענותך, רבי אמי ורבי אסי, חד אמר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו (אוכל היום ודואג על למחר), וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל (אכילת מן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן), מכאן רמז לסומין שאוכלין ואינן שבעין, אמר אביי, הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא ביממא, א"ר זירא מאי קרא, טוב מראה עינים מהלך נפש עיי"ש, מבואר מזה, דמשו"ה הו"ל אכילת מן בגדר עינוי דאעפ"י שהיה טועם בה כל הטעמים, מ"מ הרי לא ראה רק מן, וכל שאינו רואה את מה שהוא אוכל, אוכל ואינו שבע ולכך בכלל עינוי הוא, ומה"ט מדליקין גרות בשבת משום עונג שבת כדי שלא יאכל בחושך ולא ישבע.

[וכתב הרמ"א (או"ח סי' רס"ג סעיף י') וז"ל, ועיקר הדלקה תלויה בגרות שמדליקין על השלחן, אבל לא בשאר הנרות שבבית עכ"ל, ואיתא במסכת פסחים (דף ק"א:), ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דאמר אביי, כי הוינא בי מר (רבה), כי הוה מקדש (ואנו רוצין היינו ליפטר משם וליקח לביתנו), אמר לן טעימו מידי, דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא (ולא תאכלו) ולא מקדש לכו בבית אכילה (ואפילו אתם הולכים לישן בלא אכילה), בקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכתב הרא"ש (סי' ה') וז"ל, יש רוצים להביא ראיה מכאן שאין מקדשין אלא לאור הנר, ומפרשי מתעקרא לכון שרגא ולא תוכלו לקדש בלא נר, וליתא, דה"פ ולא תאכלו בלא נר אבל אם היו רוצים לאכול בלא נר היו יכולים לקדש עכ"ל, וכ"כ המרדכי (שם) וז"ל, צריך נר לקידוש, אבל משום סעודה אין חששא כי יכולין לאכול בלא נר עיי"ש, ובשו"ע או"ח (סי' רע"ג סי' ה') כתב, יש אומרים שאין מקדשין אלא לאור הנר, ויש אומרים שאין הקידוש תלוי בנר וכו' עיי"ש].

וזהו דברי המדרש ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון לפי שלא ראו את מאכלם, ומכאן להדלקת נר שבת חובה שהוא כדי שיאכל וישבע ממאכלו עכ"ד, וכ"כ בעיון יעקב עמ"ס יומא (שם), ובספר לב אריה עיי"ש.

ועפ"י יש לומר, דבס' שמנה לחמו בדרוש לשבת (פ"ד טעם ה') הביא הטעם מה שנתן הקב"ה המן לבני ישראל במדבר, דע"י המן היה ערות לישראל לסתור טענת האומות שאמרו על ישראל אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כש"כ, ולכן נתן להם הקב"ה מלחמו היינו לחם אבירים שהוא המן, ומלחם אביה היא תאכל, ואם ח"ו היה נתחלל קדושתם, היו אסורים לאכול המן דהיה לו קדושת תרומה, ולכן איתא ביומא (ע"ה) עה"פ והוא כורע גד לבן, שהיה מלביץ עונותיהם של ישראל, ר"ל דע"י המן נתלבן עונותיהם שלא יכלו האומות העולם למצוא עון זה על ישראל לומר אם בגופן שלטו עיי"ש.

ולכאורה לפי"מ שהביא בס' מתת יה פרשת בא (דף כ"ו) בשם הירד יוסף, דהרכוש גדול היתה כמו שמצינו שנתן אבימלך לשרה כסף וזהב, ואמר לה הנה לך כסות עינים, פ"י לכסות עיניהם האומרים דמאבימלך נתעברה שרה ולאחר שהתעולל בה החזירה, אבל עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון כל כך לפייסן, יהיו יודעין שע"כ החזרתך וע"י נס, וא"כ במצרים נמי הרי שהיו אומות העולם אומרים מה הן מתיחסין אלו, אם בגופם שלטו בנשותיהם לא כש"כ, לכך נתן להן רכוש גדול עיי"ש, וכיון דכבר בטלה מה שאמרו אם בגופן שלטו בנשותיהם לא שלטו, למה הוצרכו לנתינת המן.

אך י"ל, דאיתא במסכת סנהדרין (דף צ"א:), במעשה דבני מצרים שבאו לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, ואמרו תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו, והשיב להם גביהא בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששיעבדתם במצרים וכו' עיי"ש, הרי מזה דרכוש מצרים הגיע להם עבור קושי השעבוד, ולפי"ז י"ל דהוצרכו לנתינת המן כדי שהאומות העולם לא יאמרו אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כל שכן.

אך איתא במסכת שבת (דף ע"ו), אמר ר' חמא בן גוריא אמר רב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שהרי בשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים עיי"ש, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג), ואע"ג דבלא"ה נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה עכ"ד, הרי דקושי השעבוד הוא בשביל חטא דמכירת יוסף, ולפי"ז ליכא למימר דהרכוש בא משום שכר על קושי השעבוד, אך אם נאמר דהשבטים צדקו במה שמכרו את יוסף, א"כ שוב נמצא דקושי השעבוד היה שלא כדין, ושפיר י"ל דהרכוש בא משום שכר על קושי השעבוד.

ובספר חוזה דוד על תהלים (דף קט"ז): כתב, דיוסף חטא במה שהביא דבה רעה אל אביהם, ואם תאמר ויבא כתיב דמשמע שהיה אמת כמש"כ רש"י בפרשת וישב (פרשה ל"ז-ב) עה"פ את דבתם רעה, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו וכו' עיי"ש, ומה חטאו בזה, אלא שהיה לו להוכיחם בפירוש למה אתם מזלזלים בבני השפחות וכיוצא ולא להביא הדבר לאביהם, ואם תאמר שלהיותו קטן מכולם סבר שאסור להוכיח לגדולים ממנו, הלא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך, ודרשינן במסכת בבא מציעא (דף ל"א) דאפילו תלמיד לרב יכול להוכיח דכתיב הוכח תוכיח מכל מקום, ולמה לא הוכיחם וסיפר לאביו ולכן חטא בזה, אמנם יוסף סבר דתלמיד לרב אינו יכול להוכיח ומה דכתיב הוכח תוכיח דברה תורה כלשון בני אדם עכ"ד, מבואר מזה דיוסף סבר דברה תורה כלשון בני אדם, והשבטים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ובספר חוזה דוד על תהלים (דף קט"ז): כתב, דיוסף חטא במה שהביא דבה רעה אל אביהם, ואם תאמר ויבא כתיב דמשמע שהיה אמת כמש"כ רש"י בפרשת וישב (פרשה ל"ז-ב) עה"פ את דבתם רעה, כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו וכו' עיי"ש, ומה חטאו בזה, אלא שהיה לו להוכיחם בפירוש למה אתם מזלזלים בבני השפחות וכיוצא ולא להביא הדבר לאביהם, ואם תאמר שלהיותו קטן מכולם סבר שאסור להוכיח לגדולים ממנו, הלא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך, ודרשינן במסכת בבא מציעא (דף ל"א) דאפילו תלמיד לרב יכול להוכיח דכתיב הוכח תוכיח מכל מקום, ולמה לא הוכיחם וסיפר לאביו ולכן חטא בזה, אמנם יוסף סבר דתלמיד לרב אינו יכול להוכיח ומה דכתיב הוכח תוכיח דברה תורה כלשון בני אדם עכ"ד, מבואר מזה דיוסף סבר דברה תורה כלשון בני אדם, והשבטים ס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ולכאורה יש להביא ראיה כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם, דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח), אמר ר' יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה, רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, אמר להם לקבל תורה בא, אמרו לפני חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם, מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים וכו', עיי"ש.

והמפרשים כתבו [עייין בספר ראש דוד (פרשת בשלה), ובספר שמע יעקב (פרשת במדבר), ובספר בני יששכר במאמרים לחג השבועות (מאמר ב' אות י"ט)] דטענת המלאכים היתה שהם צריכים לקבל התורה מכת דינא דבר מיצרא, דכיון דהשראת השכינה הוא בגבהי מרומים, ע"כ יש להם דין מצרנים וזוכים בהתורה עפ"י שורת הדין עיי"ש, וכתב בספר שער החצר (אות ק"ב) דלכן קבלו ישראל התורה ולא מלאכי השרת משום דהתורה דברה כלשון בני אדם ולכן שייך התורה לבני אדם ולא למלאכי השרת עכ"ד, ועייין בספר עזרא (דף י"ג: מרפח"ס).

אך י"ל דלכן לא קיבלו המלאכים את התורה, כמש"כ בספר שארית יעקב (פרשת במדבר), לפי"מ דקיי"ל בחו"מ (סי' קע"ה סכ"ו) היה הלוקח רוצה לבנות בה בתים, ובן המיצר רוצה לזרעה, הלוקח זוכה משום ישוב הארץ ואין בה דינא דבר מיצרא עיי"ש, וכיון דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית כדאיתא במסכת שבת (דף פ"ח), אמר ר"ל, מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל (מאי שנא דכתיב ה"א ביום גמר מעשה בראשית), מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו עיי"ש, וכיון דאם לא יקבלו ישראל התורה יחזרו לתוהו ובוהו, שפיר קבלו ישראל התורה דישב הארץ עדיפא מטענת בר מיצרא עכ"ד.

ועפ"י ביאר מה דאיתא במסכת שבת (שם), אמר חזקיה מאי דכתיב (בתהלים פרק ע"ו-ט) משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה, אם יראה למה שקטה, ואם שקטה למה יראה, אלא בתחילה יראה ולבסוף שקטה, ולמה יראה, כדריש לקיש דאמר ר"ל מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למ"ל, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם מקבלין ישראל את התורה אתם מתקיימין ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו עיי"ש, ויש לדייק דהו"ל שמים וארץ יראו ושקטו, ועפ"י יבואר היטב, דרייקא ארץ היא אשר יראה, דהשמים לא חששה שמא תחזור לתוהו ובוהו, דהא הוי לגבי דידה מעשה קודם לתנאי דהתנאי בטל עיי"ש, מבואר מזה דהך מילתא דתנאי התנה הקב"ה וכו' תליא בפלוגתא אם שמים נבראו תחילה או הארץ נברא תחילה, דאליבא דמ"ד דארץ נבראת תחילה ליכא לאוקמי הך שמעתא דתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית דהתנאי לא מצי לחול כיון דהו"ל מעשה קודם לתנאי.

ובגליון ישראל סבא (גליון ס"ה) כתב השפע חיים זצ"ל, דזה אי עולם מאמצעיתו נברא או מן הצדדין נבראו עיין מסכת יומא (דף ג"ד), תליא אי אמרינן שמים נבראו תחלה או הארץ נברא תחלה, דאיתא במסכת חגיגה (דף י"ב), בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי עד שגער בו הקב"ה והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו ויתמהו מגערותו, ואיתא במד"ר בראשית (פרשה א-ט"ו) ארשב"י שמים וארץ נבראו כאלפס וכסויה וכו' וכ"א במד"ר ויקרא (פרשה ל"ו-א), ולפי"ז למ"ד דהארץ נברא תחלה שפיר י"ל דתחלת הבריאה היה באמצע העולם והיה מרחיב והולך עד שהעמידו הקב"ה, משא"כ למ"ד דשמים נברא תחלה וא"כ מיד בתחלה הוקף הארץ כמין כיסוי א"כ לא שייך לומר דהארץ היה מרחיב והולך, וע"כ לדידיה צ"ל דמן הצדדין נברא העולם עכ"ד.

ואיתא במדרש תנחומא (פ' נח) ומה ראו נשים להצטוות על שלש מצות האלו, אמר הקב"ה אדה"ר תחלת בריותי ה' ונצטווה על עץ הדעת, וכתיב בחוה ותרא האשה וגו' ותתן גם לאישה עמה ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו וכו', היא כבתה נרו של אדם דכתיב נר אלקים נשמת אדם לפיכך תשמור הדלקת הנר עיי"ש.

הדלקת נרות בשבת הוא, מהא דחזינן דאכילת המן מקרי עינוי משום דכשאין רואה אכילתו עינוי הוא, ומה"ט צריכין להדליק נרות בשבת כדי שיאכל לאור הנר, אך לכאורה הרי י"ל דהטעם להדלקת נרות הוא לכפרה על חטא הקדמון וכדברי התנחומא כיון שכבתה נרו של עולם, לזה אמר הכתוב ויאכילך את המן, דזהו בשביל לסתור טענת האומות שאמרו על ישראל אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כש"כ, ומינה דהרכוש בא בשביל קושי השעבוד, דהצדק הוא עם השבטים דלא דברה תורה כלשון בני אדם, ומעתה הטעם דהמלאכים לא קבלו התורה הוא משום דתנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית, ומינה דשמים נבראו תחלה, וס"ל דעולם מן הצדדין נבראו, ומעתה גם האדם נוצר מעפר ד' רוחות העולם, והטעם כדי שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה, ומוכח שמתחלת יצירתו כבר נועד האדם למות, ומעתה לא שייך לומר דהטעם שנצטוו על הדלקת הנרות הוא לכפר על אותו החטא שכבתה נרו של עולם, שהרי כבר מתחילת היצירה כבר נוצר האדם באופן שסופו למות, וע"כ דהדלקת הנרות הוא משום דאכילה בלא נר הוי עינוי, ולכן מכאן רמו להדלקת נרות בשבת, דדוקא מהאי טעמא דויענך וירעיבך ולא משום חטא דאדה"ר ודו"ק.

(ב) עוי"ל, דהנה בספר אשל אברהם עה"ת הביא מה דהמפ' הקשו דמדוע לא הזכיר משרע"ה גם את החסד שהקב"ה נתן להם את הבאר, כמו שהולך ומונה את המן ויתר חסדי השם אשר עשה עמם במדבר, ותירצו דכיון דשתיה הוא בכלל אכילה, א"כ אין צריך להזכיר בפרטות את הבאר, ונכלל במה שהזכיר את המן עכ"ד.

והנה הא דשתיה בכלל אכילה, איתא בירושלמי מס' שבועות (פרק ג' הלכה ב'), דילפינן לה מהא דכתיב בוידי מעשר לא אכלתי באוני ממנו, והרי קיי"ל דאונן אסור אפילו בשתיה ולמה אמר קרא לא "אכלתי" אלא ודאי דשתיה בכלל אכילה עיי"ש, וכ' בס' עבודת הלוים עמ"ס שבועות (דף כ"ג), דהא דילפינן מהך קרא הוא רק למ"ד דדרשינן טעמא דקרא, דבאמת יש לעיין דמנ"ל ללמוד דשתיה בכלל אכילה, דילמא באמת מותר שתיה לאונן, ולכן אמר קרא לא אכלתי, ומהיכ"ת דשתיה בכלל אכילה, וצ"ל דכיון דהטעם שאסור לאונן לאכול מעשר וקדשים איתא בס' החינוך (מצוה תר"ח), דהוא משום שאכילת מעשר וקדשים צריך שיהיה בשמחה, וא"א לאונן לשמוח ולכן אסור לו לאכול, וטעם זה שייך גם בשתיה, דגם השתיה צריך שיהיה בשמחה, וא"כ זה ודאי דשתיה ג"כ אסור, ואעפ"כ אמר קרא "לא אכלתי" וע"כ דשתיה בלל אכילה, אמנם כ"ז אי דרשינן טעמא דקרא ולכן מוכרח דשתיה אסור, ושפיר ילפינן דשתיה בכלל אכילה, משא"כ למ"ד דלא דרשינן טעמא דקרא, אין ראיה דלעולם י"ל דשתיה מותר לאונן, ולכן אמר קרא לא אכלתי, ואין ראיה דשתיה בכלל אכילה עכ"ד עיי"ש, עכ"פ מבואר מזה דהא דשתיה הוא בכלל אכילה הוא רק למ"ד דדרשינן טעמא דקרא.

אמנם הך טעמא א"ש רק אי נימא דכל גזירת מיתה לא ירדה לעולם עד שלא חטא אדה"ר, או שפיר י"ל דכיון שהיא שפכה את דמו של אדה"ר וכבתה את נרו, ולכן נצטוו על הדלקת הנר, אך מכמה דוכתי מוכח שתיכף מתחלת יצירת האדם נגזר עליו שלא יחיה לעולם, כדאיתא במדרש תנחומא (פ' וישב אות ד') נורא עלילה על בני אדם, אמר ר' יהושע בן קרחה, אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה את מביאן, בא וראה כשברא הקב"ה את העולם, מיום הראשון ברא מלאך המות, מנין, אמר ר' ברכיה, משום שנאמר וחשך על פני תהום, זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריאות, ואדם נברא בששי ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם, שנאמר כי ביום אכלך ממנו מות תמות עיי"ש, וכ"כ במדרש תנחומא (פ' שמות אות י"ז) המות מתוקן היה שיבוא לעולם שנאמר וחושך על פני תהום זה מלאך המות שמחשיך פני הבריות וכו' עיי"ש, ולפי"ז לא שייך לומר דהדלקת הנר מוטל על הנשים מפני שחווה כבתה נרו של עולם.

ובספר אבני שוהם פרשת תבא (אות א'), כתב דזה אם האדם מת רק בגין החטא דאדה"ר, או דמתחלת היצירה נגזר על האדם מיתה, תליא בזה, דהנה בפרשת בראשית (פרשה ב-ד) עה"פ וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה וגו', כתב רש"י וז"ל, צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות העולם שבכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה (והוא ממדרש תנחומא פרשת פקודי סי' ג'), דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו מזבח אדמה תעשה לי, הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד (והוא ממדר' פרשה י"ד-ס"ח) עכ"ל, ומעתה אי אמרינן דמתחילת יצירתו נועד האדם למות באשר הוא יציר גשמי, משו"ה צבר עפרו מד' רוחות שבכל מקום שימות תהא קולטתו, והיינו כיון שכבר בתחלת הבריאה נגזר שסוף האדם למות, משא"כ אי אמרינן דלולי החטא היה האדם חי לעולם ע"כ א"א לפרש כנ"ל, וצ"ל כפי' הב' דלקח עפרו ממקום המזבח עכ"ד.

ובספר אדרת אליהו (פרשת וילך) כתב לפרש מה דכתיב בישעיה (מ"ה-י"ב) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי וגו', דרצ"ל דבריאת האדם היתה ע"ד בריאת העולם, דכמו דבריאת העולם התחילה מאמצעיתו והיינו ממקום המקדש, כדאיתא במסכת יומא (דף כ"ד) דלכן נקרא אבן שתיה שממנו הושתת העולם, ומציון נכלל יופי של עולם, וכענין זה היה גם יצירת האדם שלקח הקב"ה עפר ממקום המזבח וברא את האדם עיי"ש, ולפי"ז להמ"ד במסכת יומא (סו) דס"ל דעולם מן הצדדין נברא, א"כ גם בריאת האדם היתה כענין זה שצבר הקב"ה עפר מארבע רוחות השמים וברא את האדם, ולפי"ז הנך ב' פירושים אם האדם נברא ממקום המזבח או מעפר של ארבע רוחות השמים, תליא בפלוגתא אי העולם מאמצעיתו נברא או מן הצדדין נברא.

ומעתה יבואר דברי המדרש, ויענך וירעיבך וכו' מכאן שנשים מדליקין נרות בשבת, וע"ד מש"כ התכלת מרדכי, דענין

ברכות (פ"א-ה"ט), דכל האוכל דבר איסור בין בשוגג בין במזיד אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף וכו' עיי"ש, ממילא יש להוכיח דאפילו בשוגג נמי איכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, וצ"ע להתוס' הנ"ל שהקשו למ"ל קרא דאינו יוצא במצה של טבל תיפ"ל משום מצהב"ע, ואם איתא דבשוגג לא שייך מצהב"ע, אלמה הניחו קושייתם בתימא, הלא י"ל דאיצטריך קרא לאוכל מצה של טבל בשוגג, דמשום מצהב"ע ליכא כי אם משום איסור טבל, אלא ע"כ דגם התוס' ס"ל דאפילו בשוגג איכא פסול משום מצהב"ע עיי"ש, ועיין בספר שד"י חמד כללים מערכת המ"ם (כלל ע"ז אות ה) מה שקיבץ בזה.

ובשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח (סי' רצ"ח) כתב, דזה אי בשוגג אמרינן מצוה הבאה בעבירה או לא תליא אי דרשינן טעמא דקרא, דאיתא שם בגמרא משל למלך וכו', אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן הגזל וכו' עיי"ש, הרי דהקב"ה שונא ומרחיק כל דבר עבירה שנמאס הדבר אצלו, ולכן י"ל דאפילו בשוגג פסול וכדאמרינן בעלמא אדם חותה באכילת איסור, וכיון דעצם העבירה מאוס לפני הקב"ה אין לחלק בין שוגג למזיד וכמ"ש גזול דומיא דפסח ומה לי שוגג מה לי מזיד, אבל למאן דלא דריש טעמא דקרא שפיר י"ל דבשוגג לא אמרינן מצוה הבאה בעבירה, והתוס' קאי למ"ד דרשינן טעמא דקרא עיי"ש, ולפי"ז נמצא מדאיצטריך קרא דלך למעוטי גזולה, הלא אף בלא"ה אינו יוצא משום מצוה הבאה בעבירה, וע"כ דנפק"מ היכא דעבר בשוגג דלא אמרינן מצוה הבאה בעבירה, והוא משום דלא דרשינן טעמא דקרא.

ובזה יבואר המדרש, ויענך וירעבך ויאכלך את המן, ולכאורה מדוע לא הזכיר משרע"ה גם את החסד שהקב"ה נתן להם את הברא, וע"כ משום דשתיה הוא בכלל אכילה, ומינה דס"ל דרשינן טעמא דקרא, ומעתה גם בשוגג אמרינן מצוה הבאה בעבירה, ולפי"ז לא היה אמתלא לאדה"ר שנתכוון לשם מצוה, ובאשר על כך נצטוו בהדלקת נרות כדי לתקן הפגם, ומכאן שמדליקין נרות בשבת ודו"ק.

ג) עוי"ל, עפ"י שראיתי מהשפע חיים זצ"ל שהעיר בהא דתקנו חז"ל שהדלקת הנרות בשבת תהא בנשים, דהא קיי"ל דכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ולכמה דיעות אף במצוה דרבנן אמרינן דפטורות, וא"כ למה חייבות בהדלקת הנרות, וכתב ליישב עפ"י דמבואר ברא"ש מסכת פסחים (פ"י סי' ה) שאין לקדש אלא לאור הנר, וכ"ה בשו"ע או"ח (סי' רע"ג סי' י"א) שאין מקדשין אלא לאור הנר וי"א שאין הקידוש תלוי בנר, ועיין במג"א (סקט"ו) שכתב דצריך לאכול במקום הנר עיי"ש, והטעם בזה י"ל דכמו שאמרו אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג, שהקריאה של קידוש תהא במקום עונג היינו שסועד, ה"נ בהדלקת הנר שהוא מדין עונג,

ואיתא במדרש תנחומא (פרשת נח), ומה ראו נשים להצטות על שלש מצות האלו, אמר הקב"ה, אדה"ר תחלת בריותיה היה ונצטוה על עץ הדעת, וכתיב בחוה ותרא האשה וגו' ותתן גם לאשה עמה ויאכל, וגרמה לו מיתה ושפכה את דמו וכו', היא כבתה נרו של אדם דכתיב נר ה' נשמת אדם לפיכך תשמור הדלקת הנר עכ"ל.

והנה בצפנת פענח החדש (ערך אדם הראשון) כתב בכמה אופנים להפוך בזכותיה דאדם הראשון, דמה שאכל מעץ הדעת משום שנתכוון לצורך מצוה, אם מפני שרצה לקדש בו על היין וזהו אליבא דר"מ דס"ל בסנהדרין (דף ע) דאילן שאכל אדם הראשון גפן היה, ומבואר במדרש רבה (בראשית פרשה י"ט-ה), דחוה סחטה לו ענבים כדי לקדש עליו, (וכ"כ בספר עיר ודוד אות רט"ו), או שביקש לאכול פת לקיים סעודת שבת בלחם משנה אליבא דר' יהודה דס"ל (שם) דחטה היתה, או דאי לאו שאכל מעץ הדעת לא היה ראוי להביא תולדות, ואדם הראשון חפץ לקיים מצות פו"ר עיי"ש.

אך לכאורה יש להעיר דמה אהני ליה שנתכוון לשם מצוה, הרי הו"ל מצוה הבאה בעבירה דאינו מצוה כלל, אך י"ל עפ"י מש"כ החיד"א במדבר קדימות (מערכת א' אות ה), דאדם הראשון בתחלה לא ידע דמה שחוה נתנה לו היה מעץ הדעת ואכל בשוגג, ואחר כך נכנס בו יצר הרע ואכל במזיד עיי"ש, ולפי"ז י"ל דכיון דאכל בשוגג לא הוה מצוה הבאה בעבירה.

אך בזה אי היכא דעבר עבירה בשוגג איכא פסול משום מצהב"ע פליגי בזה הפוסקים, דאיתא במסכת סוכה (דף ט.) חג הסוכות תעשה לך, למעוטי גזולה, והקשו התוס' שם למה לי קרא, תיפ"ל דאין יוצאין בסוכה גזולה משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, ותירצו דמצוה הבאה בעבירה לאו דאורייתא, אך להלן (דף ב) הקשו כע"ז, דלמה לן דקרא דאינו יוצא במצה של טבל הלא בלאו הכי אינו יוצא משום מצהב"ע, ולא תירצו כלום, מוכח מזה דהתוס' ס"ל דמצוה הבאה בעבירה דאורייתא, ותיריך החת"ס עפ"י שיטת הר"ת בספר הישר דבעבירה בשוגג ליכא משום מצוה הבאה בעבירה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאיצטריך קרא באופן דהגזל בידו הוא בשגגה, דבשוגג ליכא פסול דמצוה הבאה בעבירה, ומ"מ מיפסל משום דל"ה לכס, וכ"כ במרדכי ריש פרק לולב הגזול דבשוגג ליכא משום מצוה הבאה בעבירה.

אך המהרי"ט אלגאזי הלכות בכורות (פ"ה אות ס"ה-ס"ו) ס"ל דגם בשוגג איכא משום מצהב"ע, והביא ראיה ממש"כ הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פ"ה-ה"י) וז"ל, אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או שגזלה, זה הכלל, כל שמברכין עליו עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו, וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו עכ"ל, ומתבאר מדבריו דדין מצהב"ע תלוי בדין ברכה, וכיון שהרמב"ם פסק בהל'

שתתחייבנה בזכירה, דל"ש לומר דהזמן אינו בידם, דהא באמת כיון דמצוות על שמירת שבת א"כ אינן משועבדות לבעליהן ושפיר מקשינן להיפך עכ"ד השו"מ.

ועיין בשו"ת בית יצחק חיו"ד (ח"א סי' צ"ד אות י') שכתב דבהכרח מש"כ הכלבו זהו רק ע"ד הדרוש, דהרי בכבוד אב אמרינן בקידושין (דף ל:) דהאשה פטורה מכבוד אביה משום דרשות אחרים עליה, ואמרינן עלה דאם נתגרשה חייבת בכבודו, והיינו דמה שפטורה מכבוד הוא רק מפאת שעבודה לבעלה, ולכן כשטר שעבודה לבעלה חייבת בכבוד, ולפי"ז אי אמרינן דמה שפטורה ממעשהז"ג הוי רק משום דמשועבדת לבעלה, א"כ כמו"כ צ"ל דבנתגרשה או נתארמלה חייבות גם במעשהז"ג, וזה דבר שלא שמענו מעולם, ועכצ"ל דגם היכא דלא שייך טעם זה מ"מ נשים פטורות ממעשהז"ג והיינו משום דלא דרשינן טעמא דקרא עכ"ד, מבואר מזה דסברת הכלבו תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, וכ"כ בשו"ת שם אריה אור"ח (סי' ב), ובתמדת ישראל קונטרס נר מצוה (חלק הלארין אות א').

ולפי"ז אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא א"כ אין לנו נפקא מינה מאיזה טעם נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, וא"כ שוב גם בזכירה פטורות אע"ג דחייבות בשמירה ואינן משועבדות לבעליהן והדרא קושית התוס' לדוכתא דנידרוש איפכא, ומעתה י"ל דקושית התוס' קאי למ"ד דלא דרשינן טעמא דקרא ועיין בתוס' סוטה (דף י"א.) ד"ה כדי' דמשמע דתוס' ס"ל דלא קיי"ל כר' שמעון, ועיין בכתובות (דף י"ח.) בתוס' ד"ה מפני מה עיי"ש, משא"כ הרמב"ם דפוסק בהל' פרה (פ"ד ה"ב) כר"ש דדרשינן טעמא דקרא וכמש"כ התוס' יו"ט מסכת פרה (פ"ג מ"ז) וכ"כ הלחם משנה (פ"ג ממלוה), וא"כ הרמב"ם לשיטתו לא קשה קושית התוס' דנידרוש איפכא וכסברת השואל ומשיב הנ"ל, ושפיר מתורץ קושית הקובץ עכ"ד מו"ר זצ"ל.

ואיתא במסכת ברכות (דף ל"ג.), האומר (בתפלתו) על קן צפור יגיעו רחמיך (אנשים שהיו מראים עצמם כמתכוננים להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחום וחנן אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם), ועל טוב (שאתה עושה לנו) יזכר שמך, מודים מודים, משתקין אותו, ובגמרא, ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו, אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצווי למריה, אמר ליה אביי והא משתקין אותן תנן, ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי (שישיב לו מה שהשיב) עיי"ש.

ובספר לב מבין על הרמב"ם הלכות תפלה ה"ז (דף ל"ג: מדפח"ס) כתב וז"ל, ראיתי להרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פרק מ"ח) שכתב דהאי משנה אינה הלכה דמשנה זו הולכת כמאן דלא דריש טעמיה דקרא ומשו"ה קתני משתקין אותו, אבל למאי דקיי"ל כר"ש דדריש טעמיה דקרא ליתיה להאי מתניתין עיי"ש שהאריך ליישב בזה סוגיית הגמרא, מבואר מזה דאביי שהשיב לרבה דתנן משתקין אותו ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא.

צריך שיהא הקידוש כשהנרות דולקים, דבעינן קידוש במקום עונג, ועל כן כיון דחלק ממצות קידוש היום הוא שיהא נרות דולקים, נמצא שהדלקת הנר הוא חלק ממצות קידוש, ומאחר דנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, ממילא חייבות גם בהדלקת הנר, ואף שהזמן גורם לו שתבוא, והא דהטילוהו חז"ל דייקא על הנשים אף דגם האנשים מצווים בה, הוא כמש"כ רש"י במסכת שבת (דף ל"ב.) ד"ה הריני נוטל, כיון שכל צרכי הבית תלוין בה עיי"ש עכ"ד השפ"ע חיים זצ"ל.

ואיתא במסכת ברכות (דף כ:), אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, ופריך הגמ', אמאי מצות עשה שהז"ג הוא (זכור את יום השבת לקדשו וזכרוהו על היין), וכל מצ"ע שהז"ג נשים פטורות, אמר אביי מדרבנן, אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר, ועוד כל מצות עשה נחייבניהו מדרבנן, אלא אמר רבא אמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה (ולא תעשה מלאכה) ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה (הכל מצות ל"ת בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות) איתנהו בזכירה עיי"ש, ולכאורה צ"ב במאי נחלקו אביי ורבא, ולמה מיאן אביי לדרוש הא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה.

ובספר הואיל משה שנת תשע"ו (אות א) כתבנו, דבמס' שבועות (כ:) איתא, זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע, והא דבדיבור אחד נאמרו אתיא כדרב אדא בר אהבה דאמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, דאמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה כל), וניקוש איפכא (הכל שאינו בזכירה אינו בשמירה), ותירצו דלחומרא מקשינן עיי"ש.

והקשה בספר הקובץ על הרמב"ם הל' שבת (פכ"ט) בשם ספר זרע יעקב עמ"ס ברכות, לפימש"כ הפמ"ג בפתיחה כוללת (ת"א אות י"א) דמה דאמרינן לחומרא מקשינן הוא משום דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, וא"כ לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ נשים חייבות בקידוש רק מדרבנן, ובגמרא קאמר דמן התורה חייב עכ"ק.

ומו"ר בספר שו"ת בנין צבי (ח"א סי' כ"ד אות ג) כתב לתרץ, דהנה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק (ח"א סי' ס"א) כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, לפימש"כ הכלבו (סי' ע"ג) הטעם דפטרה תורה לנשים ממעשהז"ג, מפני שהאשה משועבדת לבעלה והאשה היא לעזר לאיש והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה היא סבה גם כן שהיא פטורה מכל זה, כי אלו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה היה הבעל בלא עזר בימים הם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה עכ"ד, ולפי"ז אם נימא דנשים חייבות בשמירה ואסורים במלאכה א"כ אינן משועבדות לבעליהן למלאכה ושוב מהראוי

פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וז"ש למה ה' יחרה אפך בעמך, לאלהן צויות לא יהיה לך אלהים אחרים, אלא לי לבדי עכ"ל.

אך לפי"מ דאיתא במסכת שבת (דף פ"ח), דבשעה שעלה משה למרום לקבל התורה, והמלאכים רצו דהם יקבלו התורה, אמר להן משה כתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כלום למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם עי"ש, וכתב בספר זרע ברוך שני (פרשת תשא), דלפי"ז טענת משה רבינו אינה טענה, דלא שייך לומר לי צוית ולא להם, דגם למשה י"ל כלום למצרים ירדת ופרעה השתעבדת, וע"כ דלכל בני ישראל נאמרה התורה, ואי פלפולא של תורה ניתנה למשה אעפ"י שאין חלק מעשה הפשוטה שייך כולה לגביה, א"כ גבי מלאכים נמי שייך תנה הודך על השמים, כי גם המלאכים יכולים לקבל פלפולא של תורה וכו' עי"ש.

אמנם לפי"מ דאיתא במדרש הובא בדעת זקנים לבעלי התוספות (פרשת וירא), כשרצה הקב"ה ליתן התורה לישראל, אמרו המלאכים תנה הודך על השמים, אמר להם כתיב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו, ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר בחלב, שנאמר ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה, מיד הודו להקב"ה, והיינו דכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי עמך ברית וגו', ולעיל מיניה כתיב לא תבשל גדי בחלב אמו עי"ש, א"כ י"ל דלכן לא קיבלו המלאכים התורה משום שאכלו בשר בחלב, ולא משום שלא היו במצרים, ושפיר יש לומר לי צויות ולא להם.

אך איתא במסכת ב"מ (דף פ"ז), אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכו' ויקח חמאה וחלב, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכו' עי"ש, הרי דבזכות ויקח חמאה וחלב זכו למן, ולכאורה אי הוי בשר בחלב לא יחשב לאברהם לזכות, דלאו שפיר עביד ליתן לפני אורחים בשר בחלב כמו שהקשה באמת האלשיך (פרשת וירא) עי"ש, ולפי"ז נסתר טעם הנ"ל דהתורה לא ניתנה להמלאכים משום שאכלו בשר בחלב, הא לא הוי בשר בחלב, וע"כ הטעם דהתורה לא ניתנה להמלאכים משום דכתיב אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו', וכלום למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם, ומעתה ליכא למימר דאנכי ולא יהיה לך נאמר רק למשה ולא לישראל, דהלא גם לגבי משה קשה כלום היה במצרים בשעבוד וכו"ל.

וכתב הזרע בירך ראשון (פרשת תצוה) לבאר לשון הכתוב ואתה תצוה, מלשון זה דקאמר שני נוכחי ואתה תצוה ולא קאמר ואתה צו, משמע דרצה לומר דגם משה יתן חלקו עמהם במצוה זו, וזהו ואתה כלומר וגם אתה תן לנדבה זו ועוד תצוה לזולתך לכל ישראל, וא"כ הדבר צריך טעם מ"ש במצוה זו דקפיד על משה יותר מכל נדבת משכן.

ואיתא במסכת בבא מציעא (דף ל"ב), תנו רבנן פריקה בחנם, טעינה בשכר ר"ש אומר אף לטעון בחנם וכו', אמר רבא מדברי שניהם (שאמרו פריקה עדיפא) נלמד צער בעלי חיים דאורייתא וכו' עי"ש, ובשלחן ערוך הרב (ח"מ) הלכות עובדי דרכים וצער בעלי חיים בקונטרס אחרון (אות ב') כתב, דרבא ס"ל דרשינן טעמא דקרא עי"ש.

ולפי"ז מבואר היטב פלוגתייהו, דאביי לשיטתו דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא וליכא הוכחה דנשים חייבות בשמירת שבת, ולפי"ז אין לנו נפקא מינה מאיזה טעם נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, וא"כ שוב גם בזכירה פטורות אע"ג דחייבות בשמירה ואינן משועבדות לבעליהן והדרא קושית התוס' לדוכתא דנידרוש איפכא, ולכן לית ליה לאביי הך דרשא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה לחייב נשים בקידוש היום, משום דקשיא ליה אדרבה נימא איפכא כל שאינו בזכירה אינו בשמירה כקושית התוס', ובהכרח דלא דרשינן להאי הקישא ולכן ס"ל דרק מדרבנן חייבות, משא"כ לרבא דס"ל דרשינן טעמא דקרא, ולפי"ז לא קשה קושית התוס' דנידרוש איפכא וכסברת השואל ומשיב הנ"ל, ומוכח מכאן דנשים חייבות בשמירת שבת, ולכן ס"ל דנשים חייבות בקידוש היום מה"ת דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ודו"ק.

והבאנו מש"כ בספר אשל אברהם עה"ת הביא מה דהמפ' הקשו דמדוע לא הזכיר משרע"ה גם את החסד שהקב"ה נתן להם את הבאר, כמו שהולך ומונה את המן ויתר חסדי השם אשר עשה עמם במדבר, ותירצו דכיון דשתיה הוא בכלל אכילה, א"כ אין צריך להזכיר בפרטות את הבאר, ונכלל במה שהזכיר את המן עכ"ד, והבאנו מש"כ בספר עבודת הלויים דהא דילפינן דשתיה בכלל אכילה מהא דכתיב בוידוי מעשר לא אכלתי באוני ממנו והרי קיי"ל דאונן אסור אפי' בשתיה ולמה אמר קרא לא "אכלתי" אלא ודאי דשתיה בכלל אכילה עי"ש, הוא רק למ"ד דדרשינן טעמא דקרא עכ"ד.

ובזה יבואר המדרש, ויענך וירעבך ויאכלך את המן, ולכאורה מדוע לא הזכיר משרע"ה גם את החסד שהקב"ה נתן להם את הבאר, וע"כ משום דשתיה הוא בכלל אכילה, והוא משום דס"ל דרשינן טעמא דקרא, ומעתה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, ומינה דחייבות נמי בהדלקת הנר, מכאן שהנשים מדליקות נרות שבת, כיון דחייבות בהדלקת הנר החובה הוא על האשה משום שצרכי הבית עליה ודו"ק.

ד' עוי"ל, עפ"י מש"כ בספר משען המים (בפרשתן) לפרש המדרש, דאיתא במד"ר במדבר פרשת חקת (פרשה י"ט-ל"ג), דמשה רבינו המליץ לפני הקב"ה בעד ישראל במעשה העגל, הלא אמרת לא יהיה לך בלשון יחיד, לי צויות ולא להם, וכ"כ רשיז"ל עה"ת פרשת יתרו (פ' א-ב) וז"ל, ולמה אמר בלשון יחיד אלקיך, ליתן

ועפ"י דרכו יש לומר באופן אחר, דאיתא במסכת תענית (דף כ"ד), אלעזר איש בירתא, פש ליה חד זווא, זבן ביה חיטי ואסיק שדייה באכלבא (אוצר של חטים), אתאי דביתחו, אמרה ליה לברתיה מאי אייתי אבוך, אמרה ליה, כל מה דאייתי באכלבא שדיתיה, אתיא למיפתח בבא דאכלבא, חזת אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצנינורא דדשא ולא מיפתח בבא מחיטי, אולא ברתייה לבי מדרשא, אמרה ליה, בא וראה מה עשה לך אוהבך (הקב"ה), אמר לה, העבודה הרי הן הקדש עליך ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל (משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם ליהנות ממעשה נסים כדאמר לעיל ואם עושין לו נס מנכין לו מזכותיו).

אמר רב מרי ברה דבת שמואל, אנא הוה קאימנא אגודא דנהור פפא, חזאי למלאכי דאידימי למלחי דקא מייתי חלא (חול) ומלונוהו לארבי (לספינה), והוה קימחא דסמידא (סולת והן עצמן מוכרין אותה), אתו כולי עלמא למיזבן, אמר להו מהא לא תיזבנון דמעשה נסים הוא (וכמה דאפשר להתרחק ממעשה נסים יותר טוב וכוון) עיי"ש.

מבואר מזה דאסור ליהנות ממעשה נסים, ולפי"ז הקשה החיד"א בנחל קדומים (פ' בשלח), דהיאך הותר לבני ישראל לאכול את המן והרי אסור ליהנות ממעשה נסים, וכתב לפרש דזהו מה שאמרו ישראל מן הוא, מ"ן נוטריקון מעשה נסים, רצ"ל דכיון דהוה מעשה נסים אין ראוי ליהנות ממנו עכ"ד, ועיין בישמח משה (פרשת בשלח) שכתב לבאר הענין דבני ישראל התאונו על אכילת המן, דטענו כיון שהוא מעשה נסים שהוא בא משינוי סדרי הטבע, אינם חפצים להשתמש בו עיי"ש.

וכ"ק אדמו"ר מצאנז-קלויזענבורג שליט"א אמר, דאי ס"ל גדולים מעשה שמים וארץ ממעשה בני אדם אז אמרינן נהנין ממעשה נסים, משא"כ אי ס"ל גדולים מעשה בני אדם ממעשה שמים וארץ אז אמרינן אין נהנין ממעשה נסים, עכ"ד כ"ק מצאנז-קלויזענבורג שליט"א.

ואיתא בספרי דרוש דהא אם מלאכים גדולים מצדיקים תליא בהא, דאיתא במסכת כתובות (דף ה.) דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, השיב בבלי אחד ור' חייא שמו ויבשת ידיו יצרו, ומשני ידו כתיב עיי"ש, מבואר מזה דאי דרשינן המסורת דידו כתיב מוכח דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, משא"כ אם דרשינן הקרי, דידי קרינן, לא דרשינן הכי ומעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים.

היוצא לנו מזה, דאי ס"ל יש אם למקרא, אז קרינן ידיו ואמרינן דמעשה שמים גדולים ממעשה צדיקים, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת, ולפי"ז אמרינן ידו כתיב, ואמרינן דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ.

והיה אפשר לומר דהנה מו"ו של ואתה משמע שהוא נמשך אחר ענין שלמעלה דאחר סיפור נדבת ישראל למשכן הנזכר לעיל, והענין לפענ"ד לפי שבמעשה עגל ישראל היו צריכין כפרה על מעשה עגל של זהב שעשו, ואולם גם משרע"ה הוצרך לתקן את אשר פגם בשבירת הלוחות, וזהו כוונת הכתוב דאחר שסידר הכתוב פרשת בנין המשכן וכליו וזאת כדי לתקן את אשר חטאו בעגל, המשיך הכתוב לומר ואתה רצ"ל לכפר את חטאתך בשבירת הלוחות יהא במה שתצוה את בני ישראל בענין המנורה שתהיה על ידך דייקא.

והטעם דהקב"ה צוה למשה לעשות המנורה, דהמנורה רומז על התורה כדאיתא מהאריה"ק, דהז' קנים מכוונים נגד ז' תיבות שבפסוק ראשון דספר בראשית, וי"א כפתורים הם כנגד י"א תיבות שבפסוק ראשון דספר שמות, וט' פרחים כנגד ט' תיבות שבפסוק ראשון דספר ויקרא, וגובה המנורה י"ח טפחים, וטפח הי"ח היה חסר, והם כנגד י"ז תיבות שבפסוק ראשון דספר במדבר, וכ"ב גביעים מכוונים נגד כ"ב תיבות שבפסוק ראשון דספר דברים, ולכן בעשיית המנורה יתוקן פגמו של משרע"ה בזלזול התורה עיי"ש.

אך כל זה שפיר הא דכתיב שני נוכחי ואתה תצוה, אי אמרינן דמשה חטא בשבירת הלוחות, וא"כ שפיר קאמר ואתה כלומר לכפרה שלך על דבר זלזול התורה ששיבירת הלוחות הרי תקנתי לך כפרה בענין המנורה וכדברי הז"ב הנ"ל, אבל אי משה לא חטא בשבירת הלוחות, קושיא הנ"ל הא דכתיב שני נוכחי במקומה עומדת, אך איתא עוד טעם הא דכתיב ואתה תצוה ולא כתיב ואתה צו, כדאיתא בבעל הטורים בפרשת ואתה תצוה וז"ל, תצוה בגימטריא נשים צוה רמז להדלקת הנר לנשים בשבת חובה עכ"ל.

ולפי"ז מתורץ דברי המדרש, ויענך וירעיבך ויאכילך את המן והיינו בזכות ויקח חמאה וחלב, וא"כ עכצ"ל דלא הוי איסור בשר בחלב, דאל"כ לא הוי זכות, ומעתה תקשי אמאי לא ניתנה התורה להמלאכים, וצ"ל משום דכתיב בה אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והמלאכים לא היו במצרים, ומעתה משה לא יכול לטעון טענה בעד ישראל לי צוית ולא להם, דהא גם לגבי משה שייך זה כלום למצרים ירדת דהא לא היה בשעבוד מצרים, וא"כ התורה נאמרה לכל ישראל, ולפי"ז לא חטא משה בשבירת הלוחות, דכיון דליכא טענה עבורם הוצרך לשרם כדי לזכות את ישראל שיהיו נידונים כפנויה ולא כאשת איש, וא"כ ליכא למימר דלכן כתיב ואתה תצוה ר"ל שגם אתה תתן לנדבה זו לכפרה שלך וכדברי הז"ב הנ"ל, דהא לא חטא כלל, וע"כ דלכן כתיב תצוה ולא כתיב צו, לרמז הגימטריא נשים צוה להדלקת נרות בשבת וכדברי הבעל הטורים הנ"ל, ולכן אמר המדרש מכאן להדלקת נר בשבת, עכ"ד המשען המים.

כאשר דעו כי ה' הוא האלקים שמאמינים בקודשא בריך הוא או ולו אנחנו עמו, משא"כ אי פלחו לצלמא אינם בכלל עמו דאין קרוין בנים, משא"כ אי אזלינן בתר המסורת, יש לפרש דעו כי ה' הוא האלקים, ולא, כלומר אפילו אם ח"ו לא ידעו את השם ויטעו אחרי אלהי נכר הארץ מ"מ אנחנו עמו וצאן מרעיתו דבין כך ובין כך נחשבים בנים למקום, ועז"א במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם דרמז על מה דכתיב ולא אנחנו עמו, והיינו דגם כאשר ייאמר להם לא באלף אפי"ה יאמר להם בני א-ל חי, ומינה מוכיח דגם כאשר יחטאו בע"ז ויהיו בבחינת לא עמי אתם אפי"ה יועיל להם תשובה ויאמר להם בני א-ל חי.

ולכן ר"מ לשיטתו דס"ל במסכת כריתות (דף י"ט) יש אם למסורת, ס"ל דאפילו כשאין עושין רצונו של מקום ופלחי לצלמא נקראים בנים עכ"ד השפע חיים וצ"ל, מבואר מזה דלמ"ד יש אם למסורת מהני תשובה אף על חטא דע"ז.

ובזה יבואר דברי המדרש, ויאכילך את המן, וע"כ דמותו ליהנות ממעשה נסים, ומעתה ס"ל גדולים מעשה שמים וארץ, וס"ל יש אם למקרא, ולפי"ז לא מהני תשובה על חטא דע"ז, ושפיר עשה משה בשבירת הלוחות, ולפי"ז אי"ל דלכן כתיב ואתה תצוה לומר דגם משה צריך כפרה, וע"כ דאתיא לרמז להדלקת נרות על ידי נשים, ולכן מסיים המדרש מכאן להדלקת נרות בנשים ודו"ק.

ה) עוי"ל, דהבאנו מש"כ בספר שמנה לחמו בדרוש לשבת (פ"ד טעם ה) הביא הטעם מה שנתן הקב"ה המן לבני ישראל במדבר, דע"י המן היה עדות לישראל לסתור טענת האומות שאמרו על ישראל אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כש"כ, ולכן נתן להם הקב"ה מלחמו היינו לחם אבירים שהוא המן, ומלחם אביה היא תאכל, ואם ח"ו היה נתחלל קדושתם, היו אסורים לאכול המן דהיה לו קדושת תרומה, ולכן איתא במסכת יומא (דף ע"ה) עה"פ והוא כזרע גד לבן, שהיה מלבין עונותיהם של ישראל, ר"ל דע"י המן נתלבן עונותיהם שלא יכלו האומות העולם למצוא עון זה על ישראל לומר אם בגופן שלטו עיי"ש.

ולכאורה לפי"מ שהביא בספר מתת יה פרשת בא (דף כ"ו) בשם הירד יוסף, דהרכוש גדול היתה כמו שמצינו שנתן אבימלך לשרה כסף וזהב, ואמר לה הנה לך כסות עינים, פ"י לכסות עיניהם האומרים דאבימלך נתעברה שרה ולאחר שהתעולל בה החזירה, אבל עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון כל כך לפייסן, יהיו יודעין שע"כ החזרתיו וע"י נס, וא"כ במצרים נמי הרי שהיו א"ה אומרים מה הן מתחסין אלו, אם בגופם שלטו בנשותיהן לא כש"כ, לכך נתן להן רכוש גדול עיי"ש, וכיון דכבר בטלה מה שאמרו אם בגופן שלטו בנשותיהם לא שלטו, למה הוצרכו לנתינת המן.

ואיתא במסכת שבת (דף פ"ג) הטעם דמשה שיבר הלוחות, שדרש ק"ו, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה עיי"ש, ולפי"ז שפיר עבד משרע"ה בשבירת הלוחות, ואמאי נענש ע"ז שלא יכנס לא"י.

אך כתבו התוס' (ד"ה ומה פסח) דאין זה ק"ו גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן, מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה עיי"ש.

וכבר כתבנו ד"ל דזה אי מהני תשובה על חטא דעבודה זרה תליא בפלוגתת רבי מאיר ורבי יהודה, דאיתא במדרש תנחומא פרשת האזינו (ס"ד), ישא ה' פניו אליך, וכתוב אחד אומר אשר לא ישא פנים, עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל, תלמוד לומר אליך ולא לאומה מעכו"ם עיי"ש, וכתבו המפרשים (עיי"ן בבני יששכר לשבת אות מ"ט) הטעם דלבן נח לא מהני תשובה, דלכאורה קשה האיך מהני תשובה, הלא הקב"ה הוא מלך, וקיי"ל במסכת קידושין (דף ל"ב) דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אך כיון דבני ישראל נקראו בנים למקום, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולכן מהני תשובה רק לבני ישראל דנקראים בנים למקום והקב"ה הוא אבינו, משא"כ העכו"ם שהם קרוים עבדים והקב"ה נקרא לגבם מלך לא מהני תשובה עכ"ד.

ואיתא במסכת קידושין (דף ל"ו) בנים אתם לה' אלקיכם, בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרוין בנים, אין אתם נוהגין מנהג בנים אין אתם קרוין בנים דברי ר' יהודה, ר' מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרוים בנים שנאמר בנים סכלים המה, ואומר בנים לא אמון בם, ואומר זרע מרעים בנים משחיתים, ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי, מאי ואומר וכו', וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים, ת"ש ואומר זרע מרעים בנים משחיתים (דהיינו עבודה זרה כדכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל), וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו, בני מעלייא לא מיקרו (עוד לעולם), ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א-ל חי (הרי דהורי מקרו בני א-ל חי ע"י תשובה) עיי"ש.

מבואר מזה דלרבי מאיר דסבירא ליה דאף בפלחו לצלמא קרויין בנים, ולדידיה שפיר מהני תשובה אף על חטא דעבודה זרה, ולר' יהודה דאין קרויין בנים, לא מהני תשובה על חטא דעבודה זרה.

וכתב השפע חיים וצ"ל דפלוגתת ר"מ ור"י תליא בפירוש הכתוב בתהלים (פרק ק"א), דעו כי ה' הוא האלקים הוא עשנו ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו, דהכתיב הוא ול"א אנחנו עמו באלף, והקרי הוא ולו אנחנו עמו בוי"ו, ולפי הקרי יש לפרש דדייקא

דמקדימין ברכת אברהם לברכת אתה גבור, משום דהקב"ה החמיר בכבוד הצדיקים יותר מכבודו עכ"ד.

ובהגדה של פסח מעשה ידי יוצר (פיסקא ועברתי בארץ מצרים) כתב דהך מילתא דהחמיר הקב"ה בכבודם של צדיקים יותר מבכבודו, הוא עפ"י דאיתא במסכת כתובות (דף ה.), דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאלו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, השיב בבלי אחד ור' חייא שמו ויבשת ידיו יצרו, ומשני ידו כתיב עיי"ש, מבואר מזה דהקב"ה חפץ שיתנו מעלה וגדולה יותר במעשה הצדיקים ממעשיו כביכול ועל כן החמיר בכבודם יותר מכבודו עכ"ד.

מבואר מזה, דאי דרשינן המסורת דידו כתיב, מוכח דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמים וארץ, ושפיר י"ל דהחמיר הקב"ה בכבוד צדיקים יותר מבכבודו, משא"כ אם דרשינן הקרי, דידיו קרינן, לא דרשינן הכי ואמרינן דמעשה שמים וארץ גדולים ממעשה צדיקים, וה"ה דלא אמרינן דהקב"ה החמיר בכבוד צדיקים יותר מבכבודו.

ואיתא במדרש רבה (שמות פרשה מ"ג-א) בשעה שעשו ישראל אותו מעשה ישב הקב"ה עליהם בדין לחייבם, שנאמר הרף ממנו ואשמידם ולא עשה אלא בא לחתום גזר דינן שנאמר זוכה לאלהים יחרם, מה עשה משה נטל את הלוחות מתוך ידו של הקב"ה כדי להשיב חמתו, למה הדבר דומה, לשר שלח לקדש אשה עם הסרסור הלך וקלקלה עם אחר, הסרסור שהיה נקי מה עשה נטל את כתובתה מה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר מוטב שתדון כפנויה ולא כאשת איש, כך עשה משה כיון שעשו ישראל אותו מעשה נטל את הלוחות ושברן כלומר שאלו היו רואין עונשן לא חטאו, ועוד אמר משה מוטב נידונין כשוגגין ואל יהו מזידין וכו' עיי"ש, וכיון דהוי פיקוח נפש דעיי"ז ניצולו ישראל מכליה ח"ו עשה כן, עיין בספר עזרא (דף ק"ז: מדרש"ט).

ולכאורה יש להעיר, לפימש"כ המפ' דזהו דוקא אי אמרינן לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, ובחידושינו לסוכות שיזכה חבירך, לפימש"כ הברוך טעם בהגהות אמרי ברוך על הט"א ר"ה (כח): דהטעם דאמרינן לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, משום דכל ישראל ערבים זה לזה, וכ"כ בשו"ת בית יצחק (תארי"ט סי' י"ח אות ח'), ולפימש"כ הצ"ח ברכות (דף כ') דכהנים לא נתערבו בעד ישראל, עיי"ש, וכיון דמשה היה כהן ובכהנים לא שייך ערבות, ולא אמרינן חטא כדי שיזכה חבירך, א"כ לא יפה עשה משה במה ששיבר הלוחות, אמנם אי ס"ל דמשה זר היה, שפיר י"ל דיפה עשה במה ששיבר הלוחות.

ובספר עיר דוד (סי' קס"ו) כתב, דאיתא במסכת בבא קמא (דף צ"ג), אמר ר' יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה, שנאמר הנה הוא לך כסות עינים, אמר לה, הואיל וכסית ממני ולא גילית שהוא אישך וגרמת אלי הצער הזה, יהי רצון שיהא לך כסיות עינים, ונתקיים בזרעה, דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות עיי"ש, א"כ אין ראייה כלל שמכח כסף שנתן לא יאמרו ששלט בה, ומעתה י"ל אף שישאל נטלו רכוש מצרים אפי"ה יאמרו אם בגופן שלטו בנשותיהן לא כל שכן.

אך איתא במד"ר בראשית (פרשה ס"ה-ו) ותכהין עיניו מראות, מכח אותה הראייה, שבשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, תלה עיניו במרום והביט בשכינה וכו' עיי"ש, וכתב היפה תואר (על המדרש שם) דהזין עיניו ממה שהסתכל בשכינה, ונתחייב מיתה דכתיב כי לא יראני האדם וחי, ונתלה לו עד עת זקנתו שאז כהו עיניו שיחשב כמיתה, דסומא חשוב כמת עיי"ש, [וע"ע בארץ חמדה פ' תולדות (כ"ז-כ"א)], לפי"ז צ"ל דמה שנתן אבימלך הכסף וזהב הוא כדי שלא יאמרו אם בגופן שלטו עיי"ש.

ובספר עיר דוד (אות קס"ח) כתב להעיר, דאיתא בפרקי דר' אליעזר (פרק ל"א), ר' יהודה אומר, כיון שהגיע החרב על צוארו פרחו ויצאת נשמתו של יצחק, כיון שהשמייע קולו מבין שני הכרובים ואמר אל תשלח ידך אל הנער, חזרה הנפש לגופו והתירו, ועמד על רגליו, וידע יצחק תחייית המתים מן התורה שכל המתים עתידין להחיות, באותה השעה פתח ואמר ברוך אתה ה' מחיה המתים עיי"ש, ומשו"ה תקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת י"ח מגן אברהם כנגד אברהם, וברכת אתה גבור כנגד יצחק ואתה קדוש כנגד יעקב.

א"כ לפי"ז לא הו"ל לכהות עיניו כיון דפרחה נשמתו והמת מותר להציץ בשכינה, כדאיתא במדרש רבה פרשת נשא (פרשה י"ד-כ"ב) כי לא יראני האדם וחי, בשעת חיהן אי אתה רואה אבל אתה רואה בשעת מיתתן, א"כ השתא שפרחה נשמתו של יצחק היה מותר להציץ בשכינה ולמה כהה עיניו של יצחק, אלא וודאי מטעם הנ"ל מפני קללת אבימלך.

אבל עוד מצינו במדרש רבה פרשת לך (פרשה ל"ט-א) ואעשך לגוי גדול, אמר ר' יודן, קובע אני לך ברכה ב"יח, אבל אין אתה יודע אם שלי קדמך או שלך קודמך, אמר רב אחויה בשם ר' זעירא שלך קדמך לשלי, בשעה שהוא אומר מגן אברהם ואח"כ אומר מחיה המתים עיי"ש, מוכח דאתה גבור נאמר כנגד כביכול ולא כנגד יצחק, ולפי"ז י"ל דנשמת יצחק לא פרחו בשעה עקידה, ואסור לו להציץ בשכינה, ולכן כהו עיניו של יצחק עיי"ש, וכתב בספר עיר דוד (אות תקט"ו), דהטעם

ואיתא במסכת שבועות (דף ט"ז:) תניא, ר' אלעזר אומר, אם נאמר משכן למה נאמר מקדש, ואם נאמר מקדש למה נאמר משכן, אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש, הייתי אומר על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה, ועל מקדש לא יהא חייב, ואלו נאמר מקדש ולא נאמר משכן, הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם, ועל משכן לא יהא חייב, לכך נאמר משכן לכך נאמר מקדש וכו' עיי"ש.

וכתב רשיו"ל (ד"ה קדושת עולם) וז"ל, שאין אחריה היתר במות עכ"ל, ולכאורה קשה, למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, א"כ גם מקדש היה אחריו היתר במות, ולא היה למקדש מעלה כלל נגד המשכן, א"כ יאמר מקדש ולא יאמר משכן, ותיתי בק"ו שהוא משוח בשמן המשחה, וכאשר העירו בזה התוס' (שם), דלמ"ד דלא קדשה האיך יפרנס קרא זה עיי"ש.

ובספר דורש לציון דרוש י' (דף ק"ט.) כתב, דיש למצוא צריכא אחרינא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, דאשכחן מעלה אחרת במקדש נגד המשכן, דאיתא במסכת זבחים (דף ק"א:), אמר רב, משה רבינו כהן גדול היה וחולק בקדשי שמים, מיתבי, לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמרו קדשים קלים, ואם נאמרו קדשים קלים למה נאמרו קדשי קדשים, אילו לא נאמר קדשים קלים הייתי אומר קדשי קדשים הוא דאוכל שהרי הותרו לזר ולהן, קדשים קלים לא יאכל, ואילו לא נאמרו קדשי קדשים הייתי אומר בקדשים קלים יהא אוכל שהן קלים, בקדשי קדשים לא יהא אוכל, לכך נאמרו קדשי קדשים ולכך נאמר קדשים קלים, קתני מיהא שהרי הותרו לזר ולהן, מאי זר לאו משה (דהא לא אשכחן זר אוכל בקדשים אלא במילואים) וכו' עיי"ש.

ובספר דורש לציון דרוש י' (דף ק"ט.) כתב, דיש למצוא צריכא אחרינא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, דאשכחן מעלה אחרת במקדש נגד המשכן, דאיתא במסכת זבחים (דף ק"א:), אמר רב, משה רבינו כהן גדול היה וחולק בקדשי שמים, מיתבי, לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, אם נאמרו קדשי קדשים למה נאמרו קדשים קלים, ואם נאמרו קדשים קלים למה נאמרו קדשי קדשים, אילו לא נאמר קדשים קלים הייתי אומר קדשי קדשים הוא דאוכל שהרי הותרו לזר ולהן, קדשים קלים לא יאכל, ואילו לא נאמרו קדשי קדשים הייתי אומר בקדשים קלים יהא אוכל שהן קלים, בקדשי קדשים לא יהא אוכל, לכך נאמרו קדשי קדשים ולכך נאמר קדשים קלים, קתני מיהא שהרי הותרו לזר ולהן, מאי זר לאו משה (דהא לא אשכחן זר אוכל בקדשים אלא במילואים) וכו' עיי"ש.

הנה אם זהו חסרון בחק קדשי קדשים שהותרו למשה שהיה זר אם נימא משה זר היה, אף שאין אלו הקדשי קדשים של דורות, מ"מ כיון שגם זה קדשי קדשים הוא חסרון בחקם, ק"ו שזהו מיחשב חסרון בחק המשכן נגד המקדש, שהותר במשכן עבודת זר, והיינו אותו משכן עצמו, ובמקדש מעולם לא הותר עבודת זר אף בשבעת ימי חנוכו בימי שלמה, א"כ אף אם נימא לא קדשה לעת"ל, צ"ל ג"כ לומר משכן ומקדש, דאילו נאמר מקדש הייתי אומר על מקדש יהא חייב שלא הותר לזר, אבל משכן שהותר לזר לא יהא חייב, אמנם זהו ניחא אם משה היה זר, אבל אם משה היה כהן, לא מצינו שום חסרון בחק המשכן נגד המקדש, רק אם מקדש קדושתו קדושת עולם, העולה מזה,

ובתורה תמימה פרשת בהר (אות קנ"ז) העיר, דבכל החומשים שלנו כתוב להיפך לא באלף והקרי לו בוי"ו עיי"ש, ולפי"ז אי ס"ל יש אם למקרא וקרינן לו בוי"ו, דרשינן דדוקא ביש לו עתה חומה, וקדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, משא"כ אי ס"ל יש אם למסורת, וכתוב לו באלף, ודרשינן דאעפ"י שאין לו עכשיו חומה, א"כ ס"ל דקדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא.

ומעתה יבואר דברי המדרש, ויאכילך את המן שהוא בשביל שלא יאמרו אם בגופן שלטו בנשותיהן לא כל שכן, ומה שאמר אבימלך הנה לך כסות עינים היינו שקלל את שרה ונתקיים בזרעה, דאי"ל דלכן כהו עיניו של יצחק משום דהציץ בשכינה, דכיון דפרחה נשמתו מותר לו להציץ בשכינה, והראיה דפרחה נשמתו דלכן תקנו ברכת מחיה המתים כנגד יצחק, ולפי"ז לא אמרינן דאתה גבור נאמר כנגד כביכול, דאין מקדימין ברכת אברהם לברכת הקב"ה, ומשום דלא אמרינן דהחמיר הקב"ה בכבוד צדיקים יותר מכבודו, ומשום דס"ל יש אם למקרא, וס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לעת"ל, ומשה היה זר, ושפיר עשה במה ששיבר הלוחות כדי שבני ישראל יהיו נדונים כשוגגין, ולפי"ז אי"ל דלכן כתיב ואתה תצוה לומר דגם משה צריך כפרה, וע"כ דאתיא לרמז להדלקת נרות על ידי נשים, ולכן מסיים המדרש מכאן להדלקת נרות בנשים ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com